

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Караман Олени Леонідівни
на дисертацію Слуцького Ярослава Сергійовича
«Теорія і практика соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність роботи. – Дисертаційне дослідження Я. С. Слуцького висвітлює актуальну та недостатньо досліджену соціально-педагогічну проблему, особливо зважаючи на її компаративістське значення для вітчизняної освітньої системи.

Сучасна міжнародна освіта сприяє розвитку програм, спрямованих на розширення міжнародних студентських обмінів, що створює умови для підвищення кількості іноземних студентів у закладах вищої освіти. Тому особливе значення набувають консультаційні та підготовчі центри, які забезпечують соціально-культурну, соціально-психологічну та лінгвістичну підготовку представників інших країн. У зв'язку з цим, Я. С. Слуцький справедливо зазначив, що умовою вітчизняного розвитку соціально-педагогічного супроводу є екстраполяція ефективного зарубіжного досвіду у теоретико-методологічних, практико-культурних, психологічних, організаційно-педагогічних аспектах. Фахівці, які беруть участь у процесі соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів, регулярно стикаються з певними проблемами, що потребують комплексного вирішення для підготовки осіб, які будуть здатні проводити міжкультурну взаємодію в умовах перебування в іншому соціумі. Тому вітчизняна система роботи з іноземними студентами має бути готова до сучасних викликів, пов'язаних з інтернаціоналізацією освіти та необхідністю регулярного впровадження у програми освітньо-культурної та лінгвістичної підготовки передових міжнародних практик. Окрім того, сучасна служба університетського психологічного консультування також має базуватися на об'єднанні національного

досвіду та впровадженні зарубіжних методик, які є найактуальнішими в сучасних умовах.

Зважаючи, що орієнтування на ефективний соціально-педагогічний та організаційно-правовий супровід іноземних студентів відображені у концептуальних положеннях та нормативних документах міжнародного (Європейська конвенція про академічне визнання університетських кваліфікацій, Велика Хартія Університетів, Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні, Болонська декларація) та національного (Закони України «Про закордонних українців», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»; Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність», «Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту»; Наказ МОН «Деякі питання організації набору та навчання (стажування) іноземців та осіб без громадянства») рівнів, аргументовано висновковуємо, що дисертаційне дослідження Я. С. Слущкого є актуальним і доречним у загальнодержавному та загальнопедагогічному вимірах.

Дисертаційна робота є складником науково-дослідної теми кафедри соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» за темою «Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення» (державний реєстраційний номер 0115U003305).

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол №5 від 20.12.2018 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол №3 від 28.05.2019 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом. Структуру дисертаційного дослідження визначаємо як логічну, що дозволяє виконати поставлені завдання дослідження. У дисертації Я. С. Слущкого провідна концепція дослідження ґрунтується на висвітленні історичного досвіду і сучасних підходів соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів в університетах та коледжах США. Це, за висновками автора, зумовлено широким упровадженням

сучасних ІКТ в освітньо-адаптаційний процес, який забезпечує великі можливості практичного застосування і елементів акультураційної тріади, і засобів медіа освіти для підготовки іноземних студентів до соціально-академічної діяльності; реформаційними змінами в українській освітній системі, що вимагає вибудовування чіткого алгоритму адаптаційної підготовки іноземних студентів за допомогою узагальнення міжнародного досвіду. Основоположні концептуальні засади визначають процедуру дослідження системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США та реалізовані на трьох рівнях: методологічному, теоретичному й технологічному. Слуцьким Я. С. обгрунтовано актуальність дослідження, теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи. Підкреслимо прагнення автора вирішити сформульовані в роботі суперечності, що є показником якості проведеного дослідження.

Дослідження побудоване на ґрунтовній джерельній базі (2005 найменувань, з них 1151 – іноземною мовою). Аналіз книг, монографій, дисертаційних матеріалів, статей в періодичних наукових виданнях українських та зарубіжних вчених, архівних джерел з окресленої проблематики дав змогу дисертантові чітко схарактеризувати науковий апарат дослідження, зокрема, мету, яка логічно узгоджується з об'єктом, предметом і завданнями; та дозволив систематизувати наукові студії за наступними напрямками: поняттєво-категоріальним, підготовки іноземних студентів, соціально-психологічного консультування, полікультурних та інформаційних технологій (для аналізу наукових студій українських дослідників); термінологічним, проблемно зорієнтованим, компетентнісно-формувальним, адаптаційним, соціально-психологічним, лінгвокомунікаційним, напрямом соціально-педагогічної проблематики (для аналізу досліджень зарубіжних вчених).

Висновки до розділів та загальні висновки можемо схарактеризувати як цілісні, що сприяють комплексному представленню авторської наукової думки й демонструють високий рівень аналізу та узагальнення отриманої інформаційної складової.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертація Я. С. Слущького є завершеним дослідженням теоретико-методологічного характеру, у якому вперше змодельовано систему соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США, яка ґрунтується на відповідному методологічному інструментарії, у якому виражені емпірично-індуктивна (дескриптивне та описове методологічне знання для ретроспективного розуміння проблеми) та аксіоматично-дедуктивна (прескриптивне та нормативне методологічне знання для моделювання системи) позиції, а також відповідні підходи (системний, культурологічний, історичний, гуманістичний, синергетичний, компетентнісний, особистісно зорієнтований, праксеологічний) та принципи (об'єктивності, детермінізму, оптимальності, етичний, суміщення цілісного і аспектного підходів, опису – пояснення – прогнозування); а також елементи акультураційної тріади (соціально-культурний, соціально-психологічний, лінгвістичний), що враховують вимоги до сучасного адаптаційного процесу. Цілісними є схарактеризовані дисертантом соціально-педагогічні умови реалізації принципів полікультурної освіти (що складаються з інформаційно-соціокультурного, міжособистісного та особистісно-програмного підтипів та зумовлюють виникнення полікультурної послідовності «інформування – міжособистісна взаємодія – особистісно-програмна участь») та медіа освіти (ґрунтуються на єдності педагогічної медіатетради). Заслуговує на увагу розроблена періодизація становлення та розвитку системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у США, що ґрунтується на критеріях (структурно-модернізаційному, прескриптивно-стандартизаційному, соціально-педагогічному, глобалізаційно-моніторинговому) та представлена етапами (організаційно-установчим (1911 – 1919 рр.), нормативно-правовим (1920 – 1960 рр.), інституційно-структурним (1961 – 1972 рр.), консультативно-міжнародним (1973 – 1989 рр.), оновлювально-модернізаційним (1990 – 1999 рр.), інноваційно-безпековим (2000 – 2005 рр.), глобалізаційно-інтегровальним (2006 р. – наш час)). Окрім того, дисертантом введено у науковий обіг поняття «аккультураційної тріади», «діахронічно-синхронічного єднання», «прямої та зворотної акультурації», «синхронійної індивідуалізації історичного процесу»;

Окремо варто відзначити, що Я. С. Слущким уточнено поняттєві категорії: «толерантність», «соціалізація», «культура», «соціальне взаєморозуміння», «іноземний студент», «інтернаціоналізація», «самоефективність», «інкультурація», «акультурація», «інтеграція», «асиміляція», «культурна маргінальність», «коригування», «адаптація», «культурний шок», «соціальна децентралізація», «соціально-педагогічний супровід»; визначено методи соціально-педагогічної та соціально-психологічної роботи з іноземними студентами у закладах освіти США та України (вітальні тижні, дискусійні групи, екскурсії, семінари, круглі столи, індивідуальне та групове консультування, розмовні групи, навчально-тренувальні заняття, аудіювання) та моделі міжкультурної взаємодії, що містять зв'язки акультурація – інкультурація, інкультурація – акультурація, акультурація (з елементами інкультурації) – інкультурація.

Отже, проведений аналіз змісту дисертації й автореферату дозволяє стверджувати, що дослідження Я. С. Слущкого ґрунтовно виявляє теоретичні та практичні засади соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Структура дослідження є системною. Так, у вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, схарактеризовано об'єкт, предмет, мету, завдання, описано методи та концепцію дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, окреслено особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, надано інформацію щодо структури та обсягу дисертації.

У першому розділі – «Методологічні засади соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти» – схарактеризовано стан розробленості проблеми соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів, визначено та уточнено термінологічний апарат дослідження, обґрунтовано методологічну базу системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США.

Подальше вивчення матеріалів дисертації Я. С. Слуцького дозволило визначити, що у другому розділі – «Теоретичні засади соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США» – розкрито теоретичні засади соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти Сполучених Штатів Америки, визначено специфічні особливості адаптаційного процесу, іноземні студенти виокремлені у якості окремої соціальної групи у закладах вищої освіти США, проаналізовано історичне підґрунтя, що призвело до виникнення міжнародних освітніх програм та сучасних консультаційних центрів, які є одними з елементів процесу інтернаціоналізації та глобалізації освіти. Дослідження чинників, принципів, функцій соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів, історичної періодизації цього процесу у Сполучених Штатах Америки (1911 р. – наш час), а також міжнародних освітніх програм дозволило дисертанту науково визначити, що саме взаємозв'язок національних консультаційно-адаптаційних центрів з програмами міжнародного характеру призводить до вибудовування організаційної інфраструктури та розвитку методів адаптаційної підготовки іноземних студентів, інформаційно-просвітницької роботи тощо.

Вивчення третього розділу – «Система соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у закладах вищої освіти США» дозволило проаналізувати розроблену модель соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США, що складається з відповідних блоків: суб'єкт-суб'єктний блок сприяв виділенню суб'єктів соціально-педагогічного супроводу; методологічний – характеристиці відповідних підходів, принципів, методів; змістовий – формулюванню мети, завдань та функцій соціально-педагогічного супроводу, трактуванню сутності компонентів: емпірично-індуктивного (зادля визначення критеріїв та етапів періодизації становлення та розвитку системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США), аксіоматично-дедуктивного, полікультурного, медіа, змістового та технологічного компонентів – з метою дослідження соціально-культурного, соціально-психологічного та лінгвістичного елементів в університетах та коледжах США, а

саме: структурних підрозділів, де застосовуються означені елементи, змісту діяльності, форм та засобів, що використовуються при практичному розвитку елементів. У свою чергу, оцінний блок дозволив Я. С. Слущькому провести оцінку ефективності впровадження соціально-культурного, соціально-психологічного та лінгвістичного елементів; блок засобів діагностики – розкрив види діагностичної перевірки якості сформованих компетентностей у іноземних студентів; результативний блок окреслив очікуваний результат від соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США.

Варто відмітити значення для української системи освіти та соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів четвертого розділу дисертації – «Екстраполяція досвіду соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США в освітній простір України», у якому дисертантом проаналізовано якісний рівень соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО України, з точки зору елементів акультураційної тріади (соціально-культурного, лінгвістичного, соціально-психологічного) та яскраво представлено перспективні напрями розвитку системи супроводу іноземних студентів в Україні за трьома рівнями: національним, регіональним та університетським.

Отже, найсуттєвішими результатами дисертаційного дослідження, що одержані дисертантом особисто, можна вважати:

1. Ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз проблеми соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів.
 1. З'ясування передумов становлення системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів в університетах та коледжах США.
 2. Обґрунтування сутності елементів акультураційної тріади: соціально-культурного, соціально-психологічного, лінгвістичного; та компонентів медіа освіти у процесі соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США.

4. Визначення перспективних напрямів розвитку практики соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів в Україні, згідно з національним, регіональним та університетським рівнями.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Достовірність наукових висновків підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації українських та зарубіжних вчених (2005 найменувань, з них 1151 – іноземною мовою). Важливо, що за результатами дослідження опубліковано 64 наукових праць (з них 61 – одноосібна), серед яких: 1 монографія, 2 розділи у колективних монографіях, 2 навчально-методичні посібники, 33 статті (з них 24 – у фахових виданнях України, 5 статей у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, за яким підготовлено дисертацію, 4 статті у виданнях, включених до наукометричних баз Scopus/Web of Science) та 26 публікацій апробаційного характеру у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій).

Окрім того, вважаю за необхідне зазначити, що дві публікації Я. С. Слущького, а саме «Становлення системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у Сполучених Штатах Америки (1911-1920 рр.)» та «Використання методики визначення рівнів організаційно-структурної системи при дослідженні ефективності соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів (на прикладі ЗВО США)» були визнані кращими науковими статтями фахового видання «Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія» (вип. №2 за 2021 рік; вип. №1 за 2022 рік), що підтверджено відповідними сертифікатами.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структура, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, повною мірою відображають основні результати дисертації.

Дискусійні положення та побажання щодо вдосконалення змісту дисертації. Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення результатів проведеного дослідження, вважаємо за доцільне окреслити певні дискусійні моменти в роботі, висловити зауваження та побажання дисертанту на майбутнє.

1. На нашу думку, автору варто було б приділити увагу ієрархічному розподілу поняттєво-категорійного апарату дослідження. Представлена дисертантом модель «айсберга» дещо задовольняє цю потребу, але визначає загальну значимість понять.

2. У дисертаційній роботі відсутнє обґрунтування феномену соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів в історичному розумінні. Тобто, відсутній аналіз того, як визначали цей феномен на різних історичних етапах роботи з іноземними студентами у США.

3. Дисертант ретельно аналізує міжнародні освітні програми, які були рушійною силою модернізаційних змін у системі соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США. Вважаємо, що у дослідження доцільним було б представити інформацію про те, як конкретно вплинула програма чи підпрограма на зміст підготовки іноземних студентів у соціально-культурному, соціально-психологічному та лінгвістичному напрямках.

4. Переконливість наведених автором перспективних напрямів розвитку соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів в Україні в контексті американського досвіду була б вагомішою, якби був виконаний їх розподіл не тільки за національним, регіональним та університетським рівнями, а й зазначено безпосередній алгоритм дій.

5. Було б доцільно визначити прогалини в нормативно-правовій базі соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США та приділити більше уваги порівнянню законодавчої бази України та Сполучених Штатів.

6. Додатки до дисертаційного дослідження переобтяжені теоретичним матеріалом, що ускладнює розуміння рівня виконання поставлених завдань.

7. З метою популяризації розроблених автором у ході дослідження методів «хронологічних координат» та «визначення розгалуженості організаційно-структурної системи», а також моделі системи соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у ЗВО США, що висвітлюють історичні та сучасні тенденції підготовки іноземних студентів, вважаємо за доцільне їх публікацію у відповідних наукових виданнях.

Водночас, варто зазначити, що висловлені зауваження не є критичними, мають рекомендаційний характер, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку та не заперечують наукової цінності, актуальності та практичної значущості дисертаційного дослідження, яке є добре структурованим та написаним з урахуванням відповідних вимог, які пред'являються до докторських дисертацій.

На підставі зазначеного вище вважаємо, що дисертаційна робота Слуцького Ярослава Сергійовича «Теорія і практика соціально-педагогічного супроводу іноземних студентів у системі вищої освіти США» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, що заслуговує на позитивну оцінку.

Рукопис дисертації оформлено відповідно до вимог пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою КМУ від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів», що дає підстави для присудження Слуцькому Ярославу Сергійовичу наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
ректор Державного закладу
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Олена КАРАМАН

02.12.2022 р.

Підпис	<i>Караман Олена</i>
Засвідчую	
Начальник відділу кадрів	<i>Олена Нікитченко</i>
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	

